

Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012

Lenka Bočková

Probíhající demografické změny nepopíratelně ovlivňují život společnosti v celé Evropě. Třetí demografická zpráva¹ Evropské komise uvádí nárůst počtu osob starších 65 let mezi lety 1990 a 2010 o 3,7 %. Podle odhadů by v roce 2060 měli být na celkové evropské populaci zastoupeny 30 % s nejvyšším nárůstem u osob ve věku nad 80 let. Aktivní stárnutí se proto stává jedním z hlavních politických témat EU. S tím souvisí přijetí cílů strategie Evropa 2020, kterých nebude možné dosáhnout bez podpory aktivního stárnutí a rozvoje mezigenerační solidarity.

Vyhlášení Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012

V roce 2002 OSN přijala Madridský mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí², ve kterém je zdůrazněna myšlenka zajištění plnohodnotného zapojení starších lidí do ekonomického, sociálního, kulturního a politického života. Tato představa byla podpořena také Evropskou komisí, která například ve Sdělení komise z roku 2006³ identifikovala pět klíčových politických směrů, jak na demografické změny reagovat: (1) podporu demografické reprodukce; (2) posílení zaměstnanosti; (3) snahu o dosažení produktivnější a dynamičtější Evropy; (4) přijímání a integrace imigrantů a (5) udržitelné veřejné finance.

Návrh vyhlásit rok 2012 Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (dále jen Evropský rok 2012) vzešel ze Slovenského předsednictví v roce 2008. Dne 1. června 2009 Evropská komise vyzvala všechny důležité aktéry, aby jí sdělili svůj názor⁴ a obdržela 132 odpovědí, téměř polovinu z neziskového sektoru. Vyhlášen byl Evropským parlamentem a Radou dne 14. září 2011.⁵ Jeho cílem je posílit kulturu aktivního stárnutí založenou na společnosti pro všechny věkové skupiny, k dílčím cílům Evropského roku 2012 pak patří:

- zvýšování povědomí o příležitostech, které s sebou stárnutí obyvatelstva přináší;
- podněcování diskusí, identifikace a šíření příkladů dobré praxe a podpora spolupráce na všech úrovních;
- vytváření inovativních řešení, dlouhodobých strategií, konkrétních cílů a sledování jejich plnění;
- boj proti diskriminaci na základě věku, překonávání stereotypů souvisejících s věkem a odstraňování bariér, zejména v oblasti zaměstnanosti.

K dosažení výše těchto cílů mohou přispět:

- konference, akce a iniciativy s aktivním zapojením všech příslušných subjektů s cílem podnítit diskusi, zvyšovat povědomí veřejnosti a podněcovat závaz-

ky přispívající k udržitelným a trvalým účinkům;

- informační, propagační a vzdělávací kampaně využívající multimédia;
- výměna zkušeností a osvědčených postupů, a to mimo jiné prostřednictvím otevřené metody koordinace a sítě zúčastněných subjektů usilujících o dosažení cílů evropského roku;
- výzkumy a šetření na evropské, celostátní nebo regionální úrovni a šíření jejich výsledků s důrazem na hospodářský a sociální dopad podpory aktivního stárnutí a s ním spojených politik. To vše má podnítit k diskusím, výměně zkušeností, hledání nových metod a postupů, k podpoře aktivního stárnutí a rozvoji mezigenerační solidarity.

Při zvažování podoby a rozsahu⁶ Evropského roku 2012 Evropská komise zvažovala několik variant, z nichž vybírala s ohledem na jejich ucelenost, přidanou hodnotu, účinnost a hospodárnost. Zvolila variantu koordinace Evropského roku přímo Evropskou komisí bez specifického rozpočtu.

Poslání Evropského roku 2012 však přesahuje oblast „pouhého“ zvyšování povědomí veřejnosti o daných tématech, proto EU v období 2011–2014 zaměřila a zaměří řadu programů a politik na rozvoj aktivního stárnutí a vytvoří rámec, v němž budou nové iniciativy a nově vytvořená partnerství na všech úrovních podporovány. Ze stávajících programů k tomu lze využít např. ESF, PROGRESS, Grundtvig. rámcový program pro výzkum a rozvoj, programy na podporu zdraví, rozvoj ICT, a další.

Prioritní témata Evropského roku 2012

Demografické stárnutí obyvatelstva by se mělo stát příležitostí pro rozvoj celé společnosti. Toho lze dosáhnout začleněním starších osob do společnosti, udržením jejich aktivity podporou jejich fyzické, duševní a sociální pohody (well-being), vytvářením nových produktů a služeb přizpůsobených potřebám starších osob, využíváním nových technologií k zajištění jejich autonomie a možnosti žít ve svém přirozeném prostředí, ve zdravotnictví či

v oblasti služeb odpovídajících jejich potřebám.

V souvislosti s Evropským rokem 2012 je důležitá rovněž Strategie Evropa 2020⁷, jednou z jejíž priorit je Růst podporující začlenění – ekonomika s vysokou zaměstnaností, vyznačující se hospodářskou, sociální a územní soudržností, což si vyžaduje:

- modernizovat a posílit politiku vzdělávání a odborné přípravy a systémů sociálního zabezpečení zvýšením účasti na trhu práce a snížením strukturální nezaměstnanosti a zvýšením sociální odpovědnosti podnikatelské sféry;
- zajistit dostupnost zařízení péče o děti a jiné závislé osoby;
- uplatňovat zásadu flexicurty a umožnit lidem získat nové dovednosti, jež by jim pomohly snáze se přizpůsobit novým podmínkám a případným posunům profesní dráhy;
- vynaložit odpovídající úsilí v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení a při snižování nerovností na základě zdravotního stavu;
- udržovat zdravou a aktivní stárnoucí populaci, jakožto základní předpoklad k dosažení sociální soudržnosti a vyšší produktivity.

Hlavním cílem Strategie Evropa 2020 v oblasti zaměstnanosti je dosažení 75% zaměstnanosti lidí ve věku 20 až 64 let. Česká republika si dobrovolně stanovila tyto dílčí cíle:

- zvýšit zaměstnanost žen ve věku 20 až 64 let na 65 % a starších pracovníků ve věku 55 až 64 let na 55 %;
- snížit nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15 až 24 let o 1/3 úrovně r. 2010 a osob s nízkou kvalifikací o 1/4 úrovně r. 2010.

Ke stěžejním tematickým oblastem⁸ Evropského roku 2012 patří dále přibližena témata.

Starší lidé na trhu práce

Snižující se podíl ekonomicky aktivní populace se může projevit jako brzda ekonomického růstu, proto je nutné ho zvýšit. Členské státy EU by měly mít k dosažení uvedeného cíle své vlastní strategie vycházející z národních podmínek a po-

třeb. Pokud lidé mají pracovat déle, nezbytnou podmínkou je jejich dobré fyzické a duševní zdraví, možnost flexibilnějších pracovních úvazků a celoživotního učení, zdravé pracovní podmínky a možnost naplánovat si odchod do důchodu. S ohledem na nízkou porodnost je třeba zaměřit se také na nalezení rovnováhy mezi pracovním a rodinným životem. K prodlužování pracovní kariéry mohou přispět rekvalifikační programy jako prevence zastarávání dovedností a nepřímo i prevence předčasných odchodů do důchodu.

Přechod z práce do důchodu

Se zaměstnáváním starších osob úzce souvisí také nastavení systémů důchodového pojištění, jež v členských státech EU vychází kromě historických kořenů rovněž ze společných zásad, jejichž příkladem je Pakt stability a růstu, otevřená metoda koordinace v oblasti sociální ochrany a začleňování nebo třeba požadavek na zajištění konzistentnosti jakékoliv důchodové reformy se strategií Evropa 2020. Hlavním zájmem je dosažení takového systému, který bude poskytovat adekvátní a udržitelné důchody, tj. nalezení rovnováhy mezi životní úrovní seniorů a těch, kteří na jejich důchody přispívají.

Zdraví, zdravotní péče a celková pohoda člověka

EU podporuje zdravé stárnutí prostřednictvím strategického přístupu EU na období let 2008 až 2013 a otevřené metody koordinace v oblasti sociální ochrany a začleňování. Zdravé stárnutí je založeno na dvojitým přístupem: (1) podpoře zdraví jedince v průběhu celého života, zaměřené na prevenci zdravotních problémů a postižení od mladého věku (tj. podpora zdravého životního stylu, snižování závislosti na tabáku, alkoholu a dalších látkách) a na (2) potírání nerovného přístupu ke zdravotní péči, který může souviset se sociálními, ekonomickými i dalšími faktory. Stárnutí populace přinese zvýšené nároky na zdravotnické služby a produkty, neboť vyšší počet osob starších 80 let si vyžádá zajištění sociální péče v domácím prostředí nebo rezidenční formou. Vzhledem k oslabování rodinných vztahů a nižší ochotě a možnostem poskytovat péči členy rodiny může bez přijetí příslušných reforem systémů sociálního zabezpečení a trhu práce a bez podpory zdravého aktivního stárnutí dojít k nárůstu veřejných výdajů na zdravotní a dlouhodobou péči.

Životní podmínky a spotřebitelské výdaje

Starší lidé často čelí výzvám spojeným s udržením si autonomie, což se může projevit v oblasti zvládnání každodenních záležitostí a rozhodování o sobě bez nebo jen s minimální podporou společnosti, na což má vliv také jejich finanční a materiální zabezpečení. Jedním z cílů strategie Evro-

pa 2020 je proto snížení osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením minimálně o 20 milionů. Členské státy by měly vytvářet podmínky umožňující seniorům zůstat aktivními členy komunity. Politika aktivního stárnutí by měla stimulovat ekonomický růst a podpořit rozvoj nových služeb a zboží uživatelsky přátelských starším generacím, aby se prodloužila doba, po kterou budou moci setrvat ve svém přirozeném prostředí.

Participace na životě společnosti

Ze společenského pohledu může aktivizace seniorů přinést přidanou ekonomickou a sociální hodnotu. Aktivní zapojení starších osob může být podporováno celou řadou opatření, například prací na částečný úvazek po odchodu do důchodu, zapojením starších osob do komunitních aktivit a dobrovolnické činnosti, přizpůsobením daňového systému, který zohlední neformální péči poskytovanou staršími lidmi (např. hlídání dětí). Z individuálního hlediska může udržení aktivního zapojení starších osob ve společnosti posílit jejich vědomí vlastní ceny a přispět k omezení rizik spojených s izolací, ztrátou sebevědomí nebo snížením sebeúcty.

Role místních samospráv a regionů

Nejdůležitější aktéry úspěšné implementace Evropského roku 2012 lze hledat na místní a regionální úrovni, na níž jsou poskytovány služby umožňující starším osobám zůstat aktivními členy komunity. Jedná se například o nabídku vzdělávání a školení, která jim dovolí udržet si či znovu nalézt vhodné pracovní uplatnění, zajištění vhodné dopravy a infrastruktury, služeb zdravotní a dlouhodobé péče, podporující zdravé stárnutí a nezávislý život. Způsob, jakým se místní a regionální samosprávy adaptují na demografické změny, bude jednou z klíčových determinant úrovně kvality života starších osob a jejich celkové pohody uvnitř komunity⁹.

Závěr

Výše uvedené oblasti jsou v souladu také s českými prioritními tématy Evropského roku 2012¹⁰ s tím, že i u nás je kladen důraz na partnerství a spolupráci se všemi relevantními aktéry, především pak s místními a krajskými samosprávami, nestátními organizacemi neziskové a ziskové povahy, ale i ústředními orgány státní správy, neboť stárnutí populace přesahuje působnost jednoho resortu. Národní priority byly proto definovány na základě konsenzu, který vzešel z vytvořené Pracovní skupiny Evropského roku 2012, jež vznikla za účelem koordinace uvedeného roku a mezi jejíž členy patří výše zmínění důležití aktéři. Konkrétními prioritami je (1) zaměstnávání starších osob, (2) celoživotní učení, (3) dobrovolnictví starších osob a seniorů, (4) zdra-

ví a zdravé stárnutí, (5) mezigenerační dialog, (6) kvalita života seniorů a (7) lidská práva. Na zahajovací konferenci k Evropskému roku 2012, která se uskutečnila dne 1. března 2012, došlo mimo jiné i k předání memoranda uvedené Pracovní skupiny Ministerstvu práce a sociálních věcí. Memorandum obsahuje dále rozpracované národní priority a je základním dokumentem pro nový národní program přípravy na stárnutí na období let 2013–2017, který bude hlavním výstupem Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (2012) v České republice.

- 1 European Commission. *Third Demography Report: population is becoming older and more diverse*. Brussels: European Commission, 2011.
- 2 Blíže viz <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1205/madrid.pdf>
- 3 Blíže viz COM(2006) 571
- 4 European Commission. *Public Consultation on a Possible Designation of 2012 as European Year of Active Ageing and Intergenerational Solidarity: Summary of responses received*. Brussels: European Commission, 2010.
- 5 EU. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o Evropském roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (2012). In: 940/2011/EU. Štrasburk, 2011.
- 6 European Commission. *Commission Staff Working Document: Ex-ante Evaluation*. Brussels, 2010.
- 7 Evropská komise. *Sdělení komise: Evropa 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. Brusel: Evropská komise, 2010.
- 8 European Commission. *Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. ISBN 978-92-79-21507-0.
- 9 Age Platform Europe. *How to promote active ageing in Europe: EU support to local and regional actors*. Brussel: Publications Office of the European Union, 2011. ISBN 978-92-79-20328-2.
- 10 Blíže viz webové stránky Evropského roku 2012 v ČR: <http://www.mpsv.cz/cs/11696>

Literatura:

- European Commission. *Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011. ISBN 978-92-79-21507-0.
- Age Platform Europe. *How to promote active ageing in Europe: EU support to local and regional actors*. Brussel: Publications Office of the European Union, 2011. ISBN 978-92-79-20328-2.
- EU. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o Evropském roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (2012). In: 940/2011/EU. Štrasburk, 2011.
- European Commission. *Commission Staff Working Document: Ex-ante Evaluation*. Brussels, 2010.
- European Commission. *Public Consultation on a Possible Designation of 2012 as European Year of Active Ageing and Intergenerational Solidarity: Summary of responses received*. Brussels: European Commission, 2010.
- Evropská komise. *Sdělení komise: Evropa 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. Brusel: Evropská komise, 2010.
- European Commission. *Third Demography Report: population is becoming older and more diverse*. Brussels: European Commission, 2011.

Autorka působí na Ministerstvu práce a sociálních věcí.